

MARIAN MAŁECKI
(Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Daniel Wojtucki, *Kat i jego warsztat na Śląsku, Górnych Łużycach i w hrabstwie kłodzkim od początku XVII do połowy XIX wieku*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2014, 559 s.

Abstract

Daniel Wojtucki, *The Hangman and His Workshop in Silesia, Upper Lusatia, and Kladsko County from the Beginning of the 16th to the Mid- 19th Century*, DiG Publishing House, Warszawa 2014, 559 p.

In his monograph *The Hangman and His Workshop in Silesia, Upper Lusatia, and Kladsko County from the Beginning of the 16th to the Mid – 19th Century* Daniel Wojtucki presents the profession of executioner. Having analysed historical sources, the author comprehensively characterizes the work of the executioner in the broad social context. He describes the profession on the background of the executioner's family and presents a common approach to such a job. Particularly worth mentioning were some of the extraneous activities that the executioner took up and the collaborators with whom he cooperated. According to legal aspects, the author described the procedure for execution of a sentence as well as tools used in the executioner's work. As an appendix, the author attached biographies of various executioners.

Key words: hangman, executioner, Silesia, Upper Lusatia, the Kladsko County, torture, death penalty

Słowa kluczowe: kat, egzekutor, Śląsk, Górne Łużyce, hrabstwo kłodzkie, tortury, kara śmierci

Nakładem warszawskiego wydawnictwa DiG ukazała się praca Daniela Wojtuckiego o instytucji kata na Śląsku, w Górnych Łużycach i w hrabstwie kłodzkim. Praca jest imponującą pod względem zawartości monografią, liczącą sobie 559 stron. Autor podzielił pracę na wstęp, pięć rozdziałów merytorycznych, zakończenie, aneksy w postaci osobnych opracowań wybranych biografii katowskich i „katowskich pamiątek” oraz przedstawił katalog katów na wspomnianym obszarze badawczym w okresie od początku XVI do połowy XIX wieku. Osobno potraktował wykaz skrótów, spis ilustracji, indeks miejscowości i bibliografię. Dodanie indeksu miejscowego niewątpliwie wzmocniło walory poznawcze pracy. Wprawdzie prace o kacie nie stanowią w historiografii tematu

tabu, o czym świadczą także prace polskich autorów (jak chociażby Hanny Zaremskiej, Witolda Maisela, Mariana Mikołajczyka, Macieja Trzczińskiego), niemniej omówienie monograficzne historii tej instytucji w kontekście ziem, które w omawianym okresie nie należały do Rzeczypospolitej, było sporym wyzwaniem badawczym i na wstępie tej noty recenzyjnej przyznać należy, że autor poradził sobie z nim świetnie. Omówiwszy we wstępie stan badań dotyczących profesji „mistrza małodobrego” w historii, autor uzasadnił cezurę czasową (XVI–XIX wiek) jako okres kształtowania się tej instytucji i przypadające w tym okresie (XVI–XVII wiek) jej apogeum do zmierzchu tej instytucji w stuleciu epoki cokolwiek bardziej cywilizowanej – węgla i pary.

Wprawdzie autor ograniczył się do zbadania instytucji kata w kontekście sąsiadujących z sobą ziem, niemniej ujęcie tematu znacznie przekracza zarysowany obszar badawczy. Świadczyć o tym może już rozdział pierwszy, w którym autor ukazał tworzenie się tej instytucji, wyodrębniwszy katowski warsztat pracy, katowskie mieszkanie, udział kobiet w życiu kata, wreszcie także i jego przestępczą działalność. Przy okazji rozprawił się ze swoistą mitologią związaną chociażby z odzieniem katowskim czy rekwizytami jego zawodu. Z rozdziałem tym koresponduje w jakimś stopniu rozdział czwarty, obrazujący „prywatne życie kata i jego rodziny”. Temat ten Autor ujął, opisując uroczystości związane z chrztem dziecka, ślubem czy pogrzebem i sięgając do istniejącego materiału źródłowego. Potrafił przy tym zręcznie ukazać defekty rzemiosła katowskiego zwłaszcza w aspekcie jego odbioru społecznego.

Mając opracowane „otoczenie” katowskie, autor przeszedł do omówienia kondycji osób pomagających „mistrzowi poprawnemu” w jego „rzemiośle”. To ważny, drugi rozdział jego opracowania, w którym uporządkował wiedzę o poszczególnych urządach związanych z wykonywaniem sprawiedliwości, że wspomnę tu o pachołkach, nadzorcy więzienia czy rakarzu. Najwięcej uwagi – co zrozumiale – poświęcił „katowskim powinnościom”, jak prace przygotowawcze i wykonanie egzekucji, wreszcie wymienił kazuistycznie ich poszczególne rodzaje. Autor nie wyczerpał tu tematu, bo tematyka ta jest ogromna, czego dowodzą prace takich wytrawnych badaczy jak Marian Mikołajczyk.

Na końcu Autor zajął się opisem „katowskiego warsztatu pracy” przez omówienie wybranych narzędzi kar i tortur. Można się zastanawiać, czy tego ostatniego rozdziału nie należało przesunąć do innego, osobnego opracowania.

O wysokich walorach naukowych pracy świadczą także aneksy w postaci wspomnianych już katowskich biogramów, katowskich pamiątek czy katalogu katów omawianego obszaru badawczego.

Podsumowując, należy podkreślić wysokie walory poznawcze monografii, erudycję Autora, uporządkowanie zarówno kwestii terminologicznych, jak i faktograficznych oraz oparcie się na zachowanym materiale archiwalnym, dlatego książka stanowi ważną publikację wypełniającą lukę badawczą w tej materii.